

15. Франко І. Задачі і метод історії літератури // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 41. – С. 10.
16. Франко І. Із секретів поетичної творчості // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 31. – С. 67.
17. Франко І. Інтернаціоналізм і націоналізм в сучасних літературах // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – Т. 31. – С. 35.
18. Франко І. Нові праці про Україну // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 27. – С. 187-195.
19. Франко І. Слово про критику // Франко І. Збір. творів: У 50 т. – К.: Наукова думка, 1980. – Т. 30. – С. 216.
20. Червінська О., Зварич І., Сажина А. Психологічні аспекти актуальної рецепції твору: теоретико-методологічний погляд на сучасну практику сучасної словесної культури. – Чернівці: Книги-XXI, 2009. – С. 200.

УДК 82.09

ББК 83.0

Л. К. Оляндер, д. філол. наук, професор

Концептуальність світоглядних позицій Р. Гром'яка та їхня продуктивність

У статті праці професора Р. Гром'яка розглядаються як гіпертекст. Охарактеризовано концептуальність світоглядних позицій ученого, його новаторство та креативність. Доведено, що багатовекторний концепт Життя вчений розглядає в духовному параметрі – пізнавальному, моральному, філософському, політичному тощо.

Ключові слова: діалог, життєтворчість, концептуальність, макроконтекст, метафоричний архетип, національне відродження, [теорія поля](#), [теорія структурного балансу](#).

Oliander L. K. Conceptuality of R. Hromiak's Worldview and Its Productivity

Through the analysis of the works of prof. R. Hromiak, taken as a hypertext, conceptuality and productivity of the worldview of the scientist, his innovation and creativity are characterized in this article. It

is proved that the scientist examines the multi-vector concept LIFE in the spiritual dimension – cognitive, moral, philosophical, political and so on.

Keywords: dialogue, works, conceptuality, macrocontext, metaphorical archetype, national revival, field theory, theory of structural balance.

*Уся діяльність Р. Т. Гром'яка акцентує на непроминальному й особливому значенні у науці як культурному явищі суто людського чинника, який не може бути знівельований будь-яким об'єктивізмом чи іншими сцієнтистськими засадничими критеріями.
Игор Козлик. Професія крізь призму людяності.*

Мета статті полягає у тому, щоб проаналізувавши твори Р. Гром'яка, які розглядаються нами як гіпертекст в ракурсі його життєдіяльності, охарактеризувати концептуальність його світоглядних позицій.

Для цього потрібно, по-перше, визначити, що будемо розуміти під словом *концептуальність*.

Зокрема, «Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов» визначає слово *коцептуальность* у такий спосіб:

Слово *коцептуальность* «происходит от суц. *концепция*, далее из *лат. conceptio* “соединение, сумма, совокупность; зачатие; словесное выражение”, из гл. *conspicere* “собирать; вообразать; замышлять; начинать”, далее из *суп* (варианты: *сот-, соп-, сор-*) “с, вместе” + *сарере* “брать; получать” (восходит к праиндоевр. **кар-хватать*”)» аналитическое исследование, связанное с вопросами понимания и интерпретации искусства» [Словарь-справочник, 1984].

Якщо говорити про *концептуальність* у світоглядній позиції Р. Гром'яка, то доцільно враховувати всі відтінки

значень цього слова, тому що *він замишляв, збирав, брав, починав, аналізував і синтезував, інтерпретував та одержував* результат у статтях, дисертаціях, монографіях, в педагогічно-викладацькій діяльності й життєтворчості загалом. Ось чому, по-перше, гром'яківську концептуальність світоглядних позицій та *життєтворчість* не можна відокремлювати від його життєдіяльності. І тут на допомогу приходять книга професора І. В. Козлика «Професія крізь призму людяності» (2016), перевага якої полягає й у тому, що на її сторінках постають, як живі, постаті літературознавців – М. Бахтіна, А. Чичеріна, Ю. Лотмана, М. Гіршмана, Н. Копистянської, Н. Крутикової, М. Теплінського і серед них Р. Гром'яка, чуються їхні голоси, а теорія втрачає риси голої абстракції, вона починає дихати й сприймається вже невід'ємною часткою інтелектуального буття людини [Див.: Козлик, 2016: 176 – 180].

По-друге, щоб з'ясувати концептуальну сутність світоглядних позицій Р. Гром'яка, маємо обрати шляхи дослідження. На нашу думку, доцільно іти двома шляхами: безпосереднім та опосередкованим. Перший шлях – це аналіз прямих висловлювань ученого, які є певною мірою його сповіддю [Гром'як, 2007: 3 –19]; другий – аналіз його літературознавчих праць, розглянутих у контексті праць інших теоретиків та істориків літератури, а також літературних критиків. Крім того, в процесі вирішення порушеної проблеми виникає потреба вийти за межі літературознавства в царину філософії та сучасної когнітивної лінгвістики.

Важливо зазначити, що про концептуальну сутність світогляду Р. Гром'яка багато говорять вибрані ним теми наукових досліджень. Наприклад, заголовки монографій 70-х – 80-х рр. та розділів книги «Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997 – 2007», взяті окремо як *претекст*, складають певний сюжет, котрий окреслює магістральну лінію когнітивних устремлень Р. Гром'яка: «Літературно-художній образ" (1970) – «Естетичне освоєння дійсності»

(1972), – «Що доведено життям» (1988), – «Література золотого вересня. Критичний огляд» (1989), – «Художня література і духовне життя суспільства» – «Шевченків дух як фундаментальна орієнтація літературознавства» – «Українсько-польське самовизначення» – «Під знаком франкізму» – «Від задуму до тексту» – «Від задуму до змісту: розмисли» – «У напрямку до літературознавчої компаративістики» та ін. І в цей ряд смислотворчо вмонтовується заголовок книги «Культура. Орієнтації. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця». Аналіз всіх, не лише названих тут, претекстів уже дозволяє визначити основні концепти – дві фундаментальні основи його світогляду – концепт *життя* і концепт *національного відродження*. При цьому в текстах Р. Гром'яка поряд із *простим концептом* присутній *макроконтекст*, котрий, як слушно зауважує П. В. Нікітіна, відрізняється від *простого* «своєю структурою, емоційною та лексичною насиченістю» [Див.: Нікітіна, 2012], це стосується і такого концепту, як *війна*. Р. Гром'як значно поширив, а тим уже і поглибив усвідомлення цього явища. Показовою в цьому відношенні є гром'яківська стаття «Перша світова війна в перших художніх візіях українських письменників» (2003). Якщо вдумливо придивитися до змісту заголовку статті, то легко переконатися в специфічності ракурсу вченого (який сам дитиною пережив Другу світову війну) в розкритті порушеної ним проблеми, ракурсу, що дозволяє реципієнтові очікувати від розгорнутого тексту *конкретизації* цієї доленосної події та збагачення змісту такого концепту, як *війна*. По-перше, вираз: «...візії українських письменників...» – указує на те, що загальнолюдські враження українських письменників від однієї з найтрагічніших історичних подій ХХ ст. будуть мати свої відмінні риси від вражень письменників інших народів, тому що війна багатоліка і по-різному проявляє себе в різних куточках світу. Однією з особливостей української трагедії було те, що українці були змушені воювати проти українців, бо одна частина з них перебувала у війську

австрійському, а друга – російському. І це стає стрижньовою ідеєю, яка цементує весь текст у моноліт.

«Історик літератури, – пише Р. Гром'як, – аналогічно як і історик війни, мусить також зосереджувати увагу передусім на створених письменниками текстах, які художнім світом корелюють з певним фронтом у якомусь регіоні, з діями відповідних військових формувань на певній, означеній у тексті території. У нашому випадку зведення об'єкта дослідження до художніх версій українських письменників зумовлюється тим, що один із головних фронтів Першої світової війни довго точився на українських землях (Східна Галичина, Буковина, Волинь) і це породило чимало українськомовних художніх текстів уже під час війни. Цікавим для історика літератури є і те, наскільки українці, не маючи тоді своєї національної держави, входячи до складу військових формувань чужих держав, відзначалися рівнем етнічно-національної ідентичності і чи зафіксували це художні тексти?» [Гром'як, 2007: 157].

По-друге, словосполучення *перша світова* свідчила про кризу свідомості українця, яка сталася в серпні 1914 р. і далі буде поглиблюватися. Тут немає ні можливості, ні потреби детально аналізувати цю статтю, але доцільно наголосити на логіці декодування заголовку: Р. Гром'як, розв'язуючи свої завдання – виконання яких вимагала порушена ним проблема – йде від загальнолюдського до національного, від загальнонаціонального до конкретної долі окремої людини.

«Коли вибухає війна, то мало хто знає: буде вона локальною чи світовою, блискавичною чи затяжною. Та й номінації “перша”, “друга” постають не відразу, бо хто передбачить, чи будуть друга, третя... світові? Зрештою, це не має значення для тих людей, які стають учасниками – дійовими особами і свідками – зловісного дійства. Для них різко, гвалтовно змінюється спосіб життя, усталений порядок перетворюється в хаос. Доля особи і цілих спільнот, завжди непередбачувана, тепер залежить від примхи

озброєних людей, які здебільшого приходять до автохтонів з-поза меж їхнього краю» [Гром'як, 2007: 155].

На перший погляд може здатися, що це звичайна вступна преамбула, тоді як насправді за цим висловленням ученого перед реципієнтом постає багаторівневий фрагмент тексту. Дискурс Р.Гром'яка такий, що він за верхнім констатуючим шаром змісту вказує на *кризовий простір*, що за сутністю своєю наближується, уподібнюється *простору-порогу*. М.Бахтін, уводячи це *поняття* – рівнозначне як для філософії, так і до теорії літератури, – занотував:

«Это не пространство жизни, а выхода из жизни, где нельзя устроиться, успокоиться, обосноваться, где можно только перешагнуть. История этого пространства. Schwellendialoge. Форма и виды порога и границ в архитектуре. Все действие с самого начала и до конца совершается в точке кризиса, в точке перелома» [Бахтин, 1996: 74].

І вже Перша світова війна визначила кризу у свідомості – людство переступило через *пориг*. Загальнолюдські цінності почали втрачати своє значення – ціле покоління було визнано як *втрачене*. Друга світова війна поглибила ці процеси, про що йдеться у книзі К.Вики з красномовною назвою – «*Жує на пібу*». І весь цей шар проблем і страждань зворушує у свідомості реципієнта вже тільки перший абзац статті «*Перша світова війна в перших художніх візіях українських письменників*». Але це лише один вектор смислів, що актуалізуються автором.

Другий – не менш важливий вектор вказує на те, що Р.Гром'як бачив, з однієї сторони, *одиницю* і *одиничне* як частину цілого, а з другого – як ціле втілюється в *одиничному*.

І нарешті – долі України, українців і окремої людини. Цей фрагмент, активізуючи тезаурус і думку інформованого читача, ставить його в діалогічні відношення не лише з автором статті, а й з багатьма письменниками. І змодельована ними дійсність спрямовує реципієнта на осмислення самого життя.

Головний гром'яківський принцип полягав у пильній увазі вченого до життя. Невипадково монографія ученого 1988 р. мала назву: «Що доведено життям»: життя він спостерігав і аналізував, виробляючи власну концепцію світу. У своїх роздумах Р. Гром'як відштовхувався від життя, виходив із нього, акцентуючи передусім увагу на *духовному параметрі* цього концепту – пізнавальному, моральному, філософському, політичному тощо. Відсіля особливий гром'яківський історизм погляду на реальність. Все здійснювалося у такому порядку: *враження від Життя – переживання враження*, будь то від подій в суспільстві чи в літературі та мистецтві, – *філософське його осмислення*. Те, що відбувалося, активізувало його тезаурус, і Р. Гром'як сприймав дійсність, порівнюючи її з минулим:

«А між тим завершувалося Тисячоліття і вже повсюдно поговарювали про можливі потрясіння – ледь не кінець світу. Все частіше згадували кінець XIX – початок XX століть, вдавалися до ймовірних аналогій не тільки в культурі, а й у політиці, бо й справді були для цього підстави: розпався колишній СРСР – надмогутня на позір держава з імперськими потугами. Натомість у пострадянському просторі важко борсалася за свою незалежність Україна <...> Люди ж то залишилися ті самі...» [Гром'як, 2007: 3].

Уже тут визначені самим Р. Гром'яком два ключових поняття, що були покладені ним у підґрунтя його світоглядної позиції, – *Україна і люди*. Але підкреслимо, що Р. Гром'як звернув увагу на когнітивний дисонанс, теорію котрого, як відомо, спираючись на *теорію поля* Курта Левіна (1990 – 1947) і *теорію структурного балансу* Фріца Хайдера (1896 – 1988), розробив у *1957 році* Леон Фестінгер (1919 – 1989) [Див. : Фестінгер, 2010]. Але Р. Гром'як ішов не від теорії, хоч, може, і був ознайомлений із нею, а від життя безпосередньо. І його текст, і затекстовий зміст збагачували цю теорію, а в читача викликали інтенції психологічного характеру. Р. Гром'як не лише констатував факти: він, так би мовити, життя представляв як текст, який треба прочитувати і розуміти. Фактично ним порушувалася

проблема Я / Інший. Сам же він, виходячи з принципу толерантності, вставав у позицію діалогу.

Цікаво і те, що суголосний з В. Шевчуком Р. Гром'як перебуває, – можливо, типологічно – в перегуку з німецько-американським психологом Куртом Левіним, з його теорією *психологічного поля*, як зовнішнього чинника, що має вплив на психологію людини, на її сприйняття дійсності та вчинки [Див. детально: Левин, 2000]. Йдеться про думку Р. Гром'яка, висловлену в статті «Ще раз про “народність літератури”» як категорію і духовний феномен:

«... традиційне акцентування на доступності літератури для народу як одній з ознак народності Шевченка давно стало ритуальним жестом не тільки у зв'язку з багатозначністю понять народ, література, твір, текст, читання, інтерпретація. У цій грані народність Шевченка продовжує діяти й ускладнюється закономірність, що “кожне нове покоління прагне прочитати Шевченка в системі своїх реалій, і знаходити для себе хліб” (В. Шевчук)» [Гром'як, 2007: 99].

Але в підтекст цієї думки Р. Гром'яка покладено концепт *Життя*, що у свідомості українця взаємодіє з такими концептами, як *земля, хліб, воля, любов, дім, хата, садок та ін.* У гром'яківських текстах концепт *Життя*, постаючи у філософському його розумінні, наштовхує на думку подивитись на нього з позиції когнітивної лінгвістики, тобто розглянути концепт *Життя* у вираженні його українською мовою. Як відомо, когнітивна лінгвістика спрямована на моделювання цілісної картини світу та на моделювання побудови мовної свідомості. Ось чому в її ракурсі варто систематизувати представлені в текстах Р. Гром'яка цінності української культури, що закладені в її константних концептах.

Треба мати на увазі і те, що концепт *Життя* має багато параметрів, але Р. Гром'як розглядає його в духовному параметрі. Зосереджуючись на цьому вимірі, доцільно привернути увагу до твердження російської лінгвістки А. Іланової, яка пише:

«Концепт ЖИЗНЬ является одним из базисных концептов для любого языка, но, несмотря на свою универсальность, отличается национальной спецификой в каждой лингвокультуре» [Иланова, 2005].

Очевидно і те, що і виникнення, і вираження національної специфіки щільно пов'язано з *психологічним полем*. Ось чому, осмислюючи концепт *Життя* в системі світоглядних положень Р.Гром'яка, важливо пам'ятати й положення контрастивної лексикології, тому що вони відтіняють думку ученого про своєрідність сприйняття світу з позицій української ментальності, яка виражається також лексичним складом української мови. Вивчаючи доробок Р.Гром'яка завжди варто мати на увазі й те, що «етноязыковой аспект в современных исследованиях смыкается с этнокультурным и этнолитературным...»: [Бублейник, 2015: 13].

«...говорящие на разных языках, – пишет Л. Бублейник, – по-разному видят себя в окружающей действительности, выделяя себя в ней или, наоборот, объединяясь с ней, дают возможность сравнить, как реализуется принцип антропоцентричности функционирования языка...» [Бублейник, 2015: 53].

Виходячи с цієї тези Л.Бублейник, можна дійти висновку, що Р.Гром'як, чітко відокремлюючи себе і свій народ від *Іншого*, водночас бачив його й себе гідною частиною всього людства, що знайшло своє віддзеркалення в специфіці дискурсу вченого.

Усе це говорить про те, що намагання проникнути в глибині шари гром'яківської думки мають спиратися на досягнення багатьох галузей знання – не лише літературознавства, а й філософії, історії, психології та мовознавчих дисциплін.

Аналіз праць Р.Гром'яка переконує, що він був натурою цілісною і вірною основним моральним цінностям – загальнолюдським і національним. Його неповторність полягає в тому, що ставлення до цих цінностей сформувалося в нього під впливом великої української

літератури, під впливом І. Франка та Лесі Українки. І його невеличка стаття «Леся Українка про соціальну відповідальність літературно-художньої критики» яскраво свідчить про це. Увесь стиль, характер дискурсу говорить, що Р. Гром'як акцентує увагу не лише принципові вимоги поетеси, а й способи їхнього вираження.

«Соціальна відповідальність критики виявляється через моральну зорієнтованість оцінок. Леся Українка багато розмірковувала про відмінність тону критичних оцінок у листах і в публічних виступах: “Я стою на пункті педагогічної коректності (36-37), “Брехню різкістю не подолаєш, а тільки виказом правди”(36-37)¹, – ось її принципи, що не втратили значення і до сьогодні» [Гром'як, 2003: 157].

Констатуючи поєднання принциповості з коректністю в позиції великої поетеси, Р. Гром'як і сам особисто йшов тим же шляхом. Його характеристики Лесі Українки та І. Франка були водночас способом самовираження, а різноманітність його ходів у реалізації цих завдань дивовижна. Так, характеризуючи в монографії «Що доведено життям» *кодекс естетики*, він до кожного розділу бере епіграфом слова І. Франка, які доцільно прочитати по горизонталі як один текст.

До розділу «Література і критика у взаєминах з добою»:

«У нас єдиний кодекс естетичний – життя. Що воно зав'яже, те й буде зав'язане, а що воно розв'яже, то й буде розв'язане» [Гром'як, 1988: 8].

До розділу «Про єдність моральних та естетичних критеріїв в оцінці явищ життя та літератури»:

¹ Тут Р. Гром'як цитує Лесю Українку за: *Леся Українка. Зібрання творів у 12-ти томах*. – К., 1979. – С. 138 [См. : Гром'як, 1997: 158].

«Не життя для естетики і краси, а естетика і краса для життя, для піднесення і облагородження кожної людської особистості» [Гром'як, 1988: 52].

До розділу «Правда – найвища моральність (Суперечність життя – конфлікти літератури позиція критики)»:

«Моральнішою справою є досліджувати причини занепаду, шукати іскру божественного вогню, людського почуття, навіть в істотах, котрі впали найнижче, ніж фарисейським переконанням про свою цнотливість відвертатися з погордою від усього, що заздалегідь визнане осудженим і нікчемним» [Гром'як, 1988: 107].

До розділу «Вічне й минуле. (До діалектики класового й загальнолюдського, національного й інтернаціонального в художній літературі)»:

«Тільки той письменник може нині мати якесь значення, хто має і вміє цілій освіченій людськості сказати якесь слово в тих великих питаннях, що ворушать її душою, та разом сказати те слово в такій формі, яка б найбільше відповідала його національній вдачі. І тільки такий письменник буде рівночасно зрозумілий і цікавий не тільки для своїх найближчих земляків, але й для цілого цивілізованого світу, бо всі знайдуть у його творах, хоч і яка була би незвичайна та оригінальна національна форма самі чуття, сумніви, страждання душі сучасного освіченого чоловіка» [Гром'як, 1988: 181].

Майстерність Р. Гром'яка проявилася в залізній логіці розгортання монографічної теми – «Що доведено життям», виразилася у смислових зв'язках двох претекстів / кодів: заголовків і епіграфів, котрі будуть за тією ж логікою розгортатися по вертикалі.

На завершення доцільно наголосити, що осмислення концептуальності світоглядної позиції Р. Гром'яка стимулює думку реципієнта, закликає його до подальшого пошуку істини. Р. Гром'як – літературознавець і філософ – ставить свого читача в діалогічні відносини не лише до себе, а й до

тих письменників, про яких йдеться в працях самого вченого і в працях інших літературознавців. Доробок професора Р. Гром'яка не можна лише читати, його треба (*про*) читувати і засвоювати його зміст, тому слугує сам дискурс гром'яківських статей і монографій, які викликають потребу творчої розумової реакції. Деякі речення Р. Гром'яка (а їх чимало), наприклад: «...пильно й уважно вчитуймося у давні естетичні міркування І. Франка разом з його "Мойсеєм" як "Другим "Заповітом" (Ю. Шевельов)», – є темою для окремого дослідження. Уже тут реципієнт, активізуючи свій тезаурус, опиняється в «діалозі» з І. Франком – Ю. Шевельовим – Р. Гром'яком. Теж саме можна сказати й про окремі *слова / коди* такі, як *боріння*, котрі можуть стати в центрі багатьох дуже цікавих тем з українського – і не лише українського красного письменства.

Р. Гром'як залишив наступним поколінням безцінний доробок гуманістичного спрямування. Звертаючись до його книг, статей, спогадів, програм, варто виходити з методологічного положення білоруського професора Івана Федоровича Штейнера, котрий писав:

«Наследие для нас все еще мероприятие, условный фактор культурной жизни и фактора сознания. Чтобы оно стало реальностью, ему необходимо находится не только там, но и здесь, не только в *горизонтальном* пласте своей исторической эпохи, но и в вертикали постоянного диалога с последующими поколениями. [Штейнер 2010: 34].

Ця думка І. Штейнера є дороговказом для засвоєння концептуальних ідей видатного українського вченого – мислителя і патріота, дослідника і пропагандиста українського красного письменства, який зробив вагомий внесок в історію літератури, теорію літератури, в тому числі таку її галузі, як компаративістика.

Роман Теодорович Гром'як відійшов у вічність, а тому, в нашому сьогоденні актуальною темою для вивчення, що вимагає свого вирішення, є тема: «Р. Гром'як в часі й поза

часом». І це не лише тема, а й обов'язок насамперед тих, хто знав його і працював з ним пліч-о-пліч.

Література

- Бахтин М. М. К вопросам самосознания и самооценки // Бахтин. М. М. Собр. соч. Работы 1940 – 1960 гг.: В 5 т. / М. М. Бахтин. – М. : Русские словари, 1996. – Т. 5. – С. 72 – 79.
- Бублейник Л. В. Проблемы контрастивной лексикологии: украинский и русский языки / Людмила Васильевна Бублейник. – Луцк : Вежа-Друк, 2015. – 164 с.
- Давыдова О. С. «Концептуальный модерн. Слово – Образ – Место» / Ольга Сергеевна Давыдова. – М : БуксМарт, 2014. – 144 с.
- Головачева К. Р. Художній концепт як об'єкт наукового дослідження / К. Р. Головачева // Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Сер. : Філологія. – 2014. – № 1107, вип. 70. – С. 45-49 / К. Р. Головачева [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/VKhIFL_2014_1107_70_11.
- Гром'як Р. Гносеологические и психологические основы процесса восприятия произведений художественной литературы: автореф. канд. философ. наук (623 – марксистско-ленинская эстетика) / Роман Теодорович Гром'як. – К., 1968. – 19 с.
- Гром'як Р. Давне і сучасне / Роман Теодорович Гром'як. – Тернопіль : Лілея, 2003. – 272 с.
- Гром'як Р. Культура. Орієнтаці. Політика. Інтелігенція. Публіцистика літературознавця / Роман Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2009. – 400 с.
- Гром'як Р. Орієнтації. Розмисли. Дискурси. 1997 – 2007 / Роман Теодорович Гром'як. – Тернопіль : Джура, 2007. – 368 с.
- Гром'як Р. Що доведено життям / Роман Теодорович Гром'як. – К. : Дніпро, 1988. – 257 с.
- Иланова, Ольга Александровна Концепт "жизнь" в русской языковой картине мира: автореф. канд. филол. наук. Специальность 10.02. 01 – русский язык / Ольга Александровна Иланова. – СПб., 2005 [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://cheloveknauka.com/kontsept-zhizn-v-russkoy-yazykovoy-kartine-mira#ixzz4bnFfgGfX>
- Никитина П. В. Макроконцепт война в языковой картине мира Н. А. Дуровой // VII Международная научно-практическая Интернет-конференция «Альянс наук: ученый – ученому» (15-16

марта 2012 г.) [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://www.confcontact.com/2012_03_15/fl4_nikitina.php

Козлик І. Професія крізь призму людяності / Ігор Козлик. – Івано-Франківськ : Симфонія форте, 2016. – 228 с.

Левин К. Теория поля в социальных науках / Пер. с англ. – СПб. : Сенсор, 2000. – 368 с. (Сер. "Мастерская психологии и психотерапии")

Новые слова и значения. Словарь-справочник по материалам прессы и литературы 70-х годов; Академия Наук СССР. Ин-т русского / Е. А. Левашов, Т. Н. Поповцева, В. П. Фелицына и др. / Под ред. Н. З. Котеловой. – М. : Академия Наук СССР. Ин-т русского языка, 1984.

Фестингер Леон. Теория когнитивного диссонанса = A theory of cognitive dissonance / Пер. А. Анистратенко, И. Знаешева / Фастингер Леон – СПб.: Ювента, 1999.

Штейнер И. Ф. Криница, из которой пил святой: философия поэзии Алеся Рязанова. – Минск : РИВШ, 2010. – 162 с.

УДК 82.091=161.2=112.2 (Гром'як)

Світлана Притолюк, к. філол. наук, доцент

**Роман Гром'як та його внесок у дослідження перетинів
німецькомовного та українського літературних
просторів в контексті міжлітературної комунікації**

У статті розглядається науковий здобуток професора Р.Т. Гром'яка в галузі порівняльного літературознавства, зокрема у сфері міжлітературної комунікації. Зазначається, що визначальним у процесі дослідження взаємодії національних літератур стали запропоновані вченим підходи до потрактування поняття міжлітературної рецепції, яку він розглядав як процес, що перебуває в постійній динаміці й безпосередньо пов'язаний із трансформацією предметності літературної критики як основи вивчення взаємодії літератур. Автор статті підкреслює, що продуктивним полем для проєкції певних теоретико-концептуальних матриць академік Гром'як вважав історико-літературний матеріал українсько-німецьких літературних